

STEENIS

VERKORTE NOTULEN DER BESTUURSVERGADERING OP
15 NOVEMBER 1934.

JAARVERSLAG OVER 1934.

Aanwezig zijn de HH. BRUGGEMAN, FRANCK, HOGERWERF, VAN STEENIS. Afwezig wegens ziekte de heer DAHLER.

Besloten wordt het *Archief* naar het kantoor van het Herbarium over te brengen.

Het *jaarverslag* wordt besproken. De heer FRANCK zal de lijst van natuurmonumenten afmaken, en een stuk schrijven over Oedjon Koelon, de heer HOGERWERF schrijft de extracten uit de verslagen van het Boschwezen, de heer VAN STEENIS zal helpen bij het jaarverslag en de literatuurlijst samenstellen. Begin 1935 dient het tweejaarlijksche verslag gedrukt in handen der leden te zijn.

Over de *vogelplaat* weet niemand iets mede te deelen. De heer LEEFMANS zal over deze zaak worden aangeschreven.

In de *vacatures* wordt tusschentijds voorzien, door den heer HOGERWERF te benoemen tot 1ste secretaris, en tevens als td. wd. penningmeester, tot de heer BRUGGEMAN, van wien onder dankzegging voor zijn accuraat beheer de kas en boeken werden overgenomen en aan wien décharge zal worden verleend door een *kascommissie* bestaande uit de HH. KALSHOVEN en HEERINGA, na terugkomst van verlof deze taak weer op zich zal genomen hebben.

De heer DAHLER, die uit eigener beweging zijn mandaat ter beschikking stelde, zal verzocht worden de stukken die onder zijn berusting zijn over te geven aan het nieuwe Bestuur. Hem zal den dank worden overgebracht namens de Vereeniging voor het werk, dat hij daarvoor tot dusver heeft verricht.

Voorgesteld wordt den heer T. OTTOLANDER tot gewoon Hoofdbestuurslid te benoemen, waardoor de plaats van ondervoorzitter vrijkomt voor een nieuwe kracht in het bestuur, daar de heer OTTOLANDER wegens vergevorderden leeftijd niet meer in staat is actief aan de Bestuurswerkzaamheden deel te nemen. Aldus wordt besloten.

Van Dr POSTHUMUS kan een artikel (tevens voorstel) worden verwacht over den *Rana Mesé op Flores*.

De voorzitter heeft op verzoek van Dr DAMMERMAN den Gouverneur van Oost Java ingelicht over de kwestie der Orchideeënbescherming, en daarover tevens aan Dr WIND geschreven, die een verandering der boschverordening in het vooruitzicht stelde.

Ingekomen is een schrijven van *Verkade's Fabrieken* om sluitzegels voor haar propaganda te gebruiken. Men wenscht hiervan geen gebruik te maken.

Buitenzorg, 16 November 1934.

De Secretaris,
A. HOGERWERF.

Hoofdbestuur. — Het Dagelijksch Bestuur was op 1 Januari 1935 samengesteld als op blz. 6 opgegeven.

Tot het Hoofdbestuur traden toe de HH. Dr R. WIND, Hoofdspecteur van den Dienst van het Boschwezen, Dr J. H. BECKING, Hoofd van den Dienst der Wildhoutbosschen op Java en Madoera en L. COOMANS DE RUITER, Controleur te Pontianak. Door vertrek naar Holland trad als zoodanig af de heer W. BECKING, van 1931 tot 1932 2e Secretaris der Vereeniging.

De heer DAHLER legde het secretariaat der Vereeniging neer, en werd als zoodanig opgevolgd door den heer A. HOGERWERF, die tevens tijdelijk het penningmeesterschap zal waarnemen tijdens het verlof van heer M. L. A. BRUGGEMAN. Tijdens het verlof van Dr C. G. G. J. VAN STEENIS nam Dr F. H. ENDERT het voorzitterschap der Vereeniging waar; hijzelf vertrok Aug. 1934 met Europeesch verlof. Wegens vertrek naar Holland met pensioen ¹⁾ moest Dr S. LEEFMANS, van 1927 tot 1930 1e Secretaris en vanaf 1931 Voorzitter der Vereeniging, zijn functie neerleggen.

Wij kunnen met zeer veel genoegen mededeelen, dat Dr LEEFMANS, die sinds zoovele jaren krachtig in het Bestuur heeft gewerkt, en waaraan de Vereeniging in de laatste moeilijke jaren veel te danken heeft, zich bereid heeft verklaard onze belangen in Nederland voor te staan in de functie van corresponderend lid van het Hoofdbestuur. Wij hopen nog vele jaren op zijn steun in het vaderland te kunnen blijven rekenen. Tijdens het drukken van dit verslag kregen wij bericht, dat het opstellen en corrigeeren van de vogelplaat, dat aan zijn deskundige handen wel is toevertrouwd, vrijwel gereed kwam.

Den Heer T. OTTOLANDER, mede-oprichter der Vereeniging, die wegens hoogen leeftijd geen werkzaam aandeel in de dagelijksche bestuursaanleggenheden meer kan nemen, werd verzocht als lid van het Hoofdbestuur te willen blijven fungeeren. Den 27sten Januari 1935 vierde de heer OTTOLANDER zijn 81sten verjaardag, met het bereiken van welken respectabelen leeftijd het Bestuur hem van harte gelukwenscht ²⁾.

Van de Bestuurswerkzaamheden moeten, behalve de loopende zaken van adviezen, propaganda, gereed maken van het jaarverslag,

¹⁾ Vide De Tropische Natuur 23, 1934, p. 85, met portret.

²⁾ Zie het OTTOLANDER Jubileum-nummer van het Ned. Ind. Rubber- en Thee Tijdschrift 9e jg. no. 2 (1924). — Voorts S. H. KOORDERS. Iets over drie naar T. OTTOLANDER genoemde planten. Algemeen Landbouwweekblad voor Ned. Indië, no. 30 van 24 Januari (1919).

worden gememoreerd, dat tegen het eind van Januari 1935 eindelijk de ordening van het Archief, een enorme kast vol oude, grotendeels waardelooze paperassen, gereed kwam; het is nu als werkarchief ingedeeld en behoorlijk opgeborgen. Een verder belangrijk feit is, dat nu alle leden van het Dagelijksch Bestuur elk een deel der werkzaamheden op zich hebben genomen. De heer FRANCK maakte zich zeer verdienstelijk door het samenstellen van het hier achter afgedrukte overzicht der natuurmonumenten en reservaten, terwijl de heer HOGERWERF het extraheeren der Jaarverslagen van het Boschwezen op zich nam. Het Dagelijksch Bestuur leidt nog steeds aan het euvel dat het onder zijn leden er niet één telt, die zonder volledige dagelijkse functie zijnde, regelmatig actie voor de Vereeniging zou kunnen voeren, een soortgelijk euvel als waaraan de Regeeringsadviseur lijdt, die nog steeds geen vaste ambtenaar voor Natuurbescherming naast zich heeft, die daaraan al zijn tijd kan besteden.

Door den dood ontviel ons het levenslange lid, tevens Correspondend lid van het Hoofdbestuur, Mevr. ANNA KOORDERS-SCHUMACHER, echtgenoot van wijlen Dr. SJJFERT HENDRIK KOORDERS, Oprichter van onze Vereeniging. Zij stierf te Oberdollendorf i/E op 17 September 1934 in den leeftijd van 63 jaren, (geboren te Mültenbach op 27 September 1870). Mevr. KOORDERS wijdde zich geheel aan het levenswerk van haar man, en beijverde zich na diens dood (16 November 1919) zijn wetenschappelijke nalatenschap te ordenen en verdere uitgave daarvan te bevorderen en te verzorgen ¹⁾. Zij ruste in vrede.

Van de leden. — Door den dood ontvielen ons de levenslange leden F. P. J. VESTER te Amsterdam, iemand die blijkens zijn bijzonder gulle, jaarlijksche giften aan de Vereeniging haar doel wenschte te steunen. Voorts betreuren wij het overlijden van Mevr. A. BOUMAN-HOUTMAN, een te vroeg gestorven enthousiaste natuur-liefhebster ¹⁾ en den landheer van Dramaga bij Buitenzorg, den heer ALPHONSE CONSTANT HENRI VAN MOTMAN, die op 9 Januari 1935 op zijn landgoed overleed. Dat zij rusten in vrede.

Er gaven zich 4 personen als levenslang lid op (fide Financieel Verslag 1934).

Propaganda. — De middelen, die op het oogenblik voor propaganda worden aangewend zijn:

1. Het publiceeren van besluiten aangaande nieuwe natuurmonumenten en reservaten in de dagbladen, het Vakblad voor Biologen en andere tijdschriften.
2. De regelmatig in het tijdschrift „De Tropische Natuur” voorkomende advertentie aangaande onze uitgaven.
3. Het zenden van onze Jaarverslagen ter recensie aan de dagbladen.

¹⁾ Zie Tectona, 28, 1935, p. 1-2. — Voorts De Tropische Natuur 23, 1934, p. 239.

4. De verkoop van prentbriefkaarten, enz. bij den ingang van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, het Laboratorium voor het Onderzoek der Zee Pasar Ikan te Batavia en in de toekomst mogelijk op het Koloniaal Instituut.

5. Het publiceeren van „Korte Mededeelingen” in „De Tropische Natuur”.

6. Het gratis verspreiden aan Instituten, Diensten, Departementen en zusterverenigingen van onze jaarverslagen.

7. De jaarlijksche opgave van den stand der Vereeniging in de „Chronica Botanica”.

8. De permanente „stand” in het Koloniaal Instituut, afd. Handelsmuseum en de tijdelijke expositie op het Internationaal Botanisch Congres 1935.

9. Aanschrijven van personen en vereenigingen om als lid toe te treden.

10. De uitgave van de dit jaar verschijnende vogelplaat.

ad 4. Sinds het vorige jaar worden met toestemming van den Directeur van 's Lands Plantentuin prentbriefkaarten en het boekwerk „Preservation of Wild Life” bij den ingang van den Tuin te Buitenzorg en den Pasar Ikan te Batavia tegen geringe vergoeding aan den portier ten verkoop aangeboden. Wij hebben thans aan den Directeur van de Afd. Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut verzocht hetzelfde te doen plaats vinden op het Koloniaal Instituut.

ad 9. Voor de tentoonstelling van de Vereeniging „Heemschut” welke in Sept. 1933 zou plaats hebben, doch uitgesteld werd tot April 1934, in het Koloniaal Instituut, werd een kleine expositie gereed gemaakt, welke later een permanente plaats in het Kol. Instituut heeft gekregen. Wij hopen die van tijd tot tijd met nog enkele fraaie stukken te kunnen aanvullen om tot een waardig geheel te komen.

Tijdens het Internationaal Botanisch Congres in Sept. 1935 zal een kleine expositie worden tentoongesteld van gegevens over Natuurbescherming in Indië en aangaande onze Vereeniging.

ad 9. Verschillende afdelingen der Ned. Ind. Natuurhistorische Vereeniging werden aangeschreven met de vraag of het niet op hun weg lag, als lid of donateur onzer Vereeniging toe te treden.

ad 10. De vogelplaat, welke sinds geruimen tijd in het vooruitzicht werd gesteld en al meer dan een jaar klaar was, zal naar wij hopen bij het verschijnen van dit verslag reeds gedrukt zijn. Zij zal op verzoek gratis worden toegezonden aan al onze leden. Het Hoofdbestuur der Natuurhistorische Vereeniging bleef bij zijn voorstel, daarin gesteund door de in begin Februari gehouden Algemeene Vergadering, om voor ieder van hun leden 1 exemplaar af te nemen tegen kostenden prijs. Door het uitstel van het drukken is de prijs aanzienlijk minder dan geraamd. De Firma WOLTERS te Groningen biedt thans aan 2000 ex. te doen drukken voor f 900.—. Dr S. LEEF-

MANS is zoo vriendelijk de correctie en het keuren der proeven op zich te nemen, zoodat iets goeds verwacht mag worden.

BERICHTGEVING AANGAANDE BESTAANDE, NIEUW AANGEWZEN EN VOOR-
GESTELDE NATUURMONUMENTEN EN RESERVATEN.

S u m a t r a.

Natuurmonument Batoe Ginoerit (Atjeh en Onderhoorigheden). — Bij Besluit van het Inlandsch Zelfbestuur van Bilah no. 390, per 17 Oct. 1934 is aangewezen het Nm. Batoe Ginoerit, een vooroverhellende rots, naar schatting ruim 3 km bovenstrooms van de districtshoofdplaats Bandar Doerian, gelegen aan den rechteroever van de Aek Linkoengan, nabij de samenvloeiing van deze rivier met de Aek Natas, waarbij de hoekpunten der grenzen zullen worden aangegeven door gemetselde pilaren (Landschap Bilah, Onderafd. Laboehan Batoem, Gouv. Oostkust van Sumatra), zulks met het oog op de waarde der daar voorkomende oudheden.

Wildreservaat Goenoeng Löser (Atjeh en Onderhoorigheden). — Bij Gemeenschappelijk Besluit van de Zelfbestuurders van de landschappen Gajoe Loeës, Poelau Nias, Meuke', Laboehan Hadji, Manggeng, Lho' Pawoh Noord, Blang Pidië, en de Bestuurscommissie van het landschap Bambel, Onderafdeelingen Gajo-Loeës, Alas landen en Tapatoean der afd. Gajoe en Alaslanden en Westkust van Atjeh, gedagteekend Tapa Toean 6 Febr. 1934, goedgekeurd door den Gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden no. 317/35 van 3 Juli 1934 is als wildreservaat aangewezen: 1e de G. Löser met alle op de hellingen daarvan gelegen brongebieden, 2e de geheele onderafd. Alaslanden met uitzondering van een strook grond Oostelijk en Westelijk van den Lawe Alas gelegen, voorzoover die door de bevolking en de groot cultures worden geoccupeerd, benevens 3e een strook grond gelegen tusschen het Kemirigebergte en de N.-grens der Onderafd. Alaslanden.

De aanwijzing van dit reusachtige reservaat, dat ca 900 000 ha opervlakte beslaat, waarvoor in het bijzonder Dr F. C. VAN HEURN geijverd heeft, is een der grootste aanwinsten der laatste jaren. Helaas is dit enorme afgelegen gebied nog nauwelijks biologisch onderzocht. De hoogste top van het gebied, de eigenlijke G. Löser, die nog nooit door een blanke is beklommen, bedraagt gemiddeld volgens peilingen 3440 m. De heer CLEMENTS van den Topographischen Dienst heeft in 1931 in dit gebied primaire metingen uitgevoerd. Aan een brief van hem ontleenen wij het volgende. Een beklimming van den berg is mogelijk vanuit Blang Pidië aan de Westkust of van Blang Kedjeren in het O. De begroeiing van het complex is buitengewoon zwaar, terwijl er talrijke contra-hellingen over te trekken zijn. Volgens den opzet der topographische opname wordt de G. Löser een punt van het primaire triangulatiernet. Mogelijk zal de opname

in 1936 plaats hebben. De Löser bestaat uit een toppencomplex, dat, evenals de G. Bandahara en G. Kemiri, vulkanisch inactief is. Op den top van den G. Kemiri werd Edelweiss aangetroffen, en bevinden zich groote mosvlakten. De G. Kemiri en G. Löser zijn door een waterscheiding verbonden, welke echter uitermate diep en ruig is ingesneden, waardoor zij als verbindingsweg onmogelijk is. ZW. van den G. Kemiri ligt een bergterrein, dat in hoogte voor den G. Löser slechts zeer weinig onderdoet. Het geheele complex G. Löser-Kemiri en het terrein Zuid en Zuidoost hiervan is een ca 3000 m hoog massief met steile toppen, loodrechte wanden en diep ingesneden ravijnen. Er zijn plannen om tegelijk met de topographische opname een voorloopige biologische exploratie te doen plaats vinden.

Sibolangit (Sumatra's Oostkust). — Het Zelfbestuur van het Landschap Deli heeft het 100 ha groote voormalige filiaal van 's Lands Plantentuin terugontvangen, waarvan aantekening is gehouden in het Besluit van den G. G. van Ned. Indië van 2 Mei 1934, no. 29.

Reservaat op Sumatra's Oostkust. — Plannen zijn gaande om het moeras Paja Lala te reserveeren, gezien de merkwaardige begroeiing van dat terrein (voorstel van den Opperhoutvester van Sum. O. Kust van 1 Febr. 1934, no. 375/86). De Directeur van 's Lands Plantentuin wil in aansluiting hieraan tevens een karakteristiek stuk laagvlaktebosch doen reserveeren waarbinnen een klein gedeelte als natuurmonument ware aan te wijzen.

Natuurmonument Piek van Kerintji (Sumatra's Westkust). — In Maart 1934 is het meer van Kerintji, in den krater gelegen, door vulkanische oorzaken verdwenen (STEHN, Bull. Netherl. Ind. Volcan. Survey 68, 1934, p. 99—101).

Zuid-Kroë wildreservaat in Zuid Sumatra. — De Resident van Benkoelen, de heer GROENEVELDT, heeft in Maart 1934, vergezeld van den heer ROOKMAKER, Resident van de Lampongsche Districten, een tournee gemaakt vanuit Liwa naar de Vlakke Hoek, het meest Z. punt van Benkoelen, om, in gemeenschappelijk overleg, te komen tot de vastlegging van het wildreservaat bezuiden den weg Kroë-Liwa, tot aan den Vlakken Hoek, een der meest wildrijke streken van Sumatra, van ongerept karakter en spaarzame bevolking, waarin o.a. voorkomen rhinoceros, olifant, tapir, berggeit, enz. Het voorgestelde reservaat besloeg 214 500 ha in de Res. Benkoelen.

De heer H. R. ROOKMAKER, Resident van de Lampongsche Districten heeft tevens een plan ingediend voor het tot stand komen van een aansluitend reservaat in de Lampongsche Districten ter grootte van ca 9300 ha, waardoor het geheele Zuid Sumatra Reservaat zou komen op rond 225 000 ha, een gebied, grooter dan het „Parc National Albert" in Afrika (Congo).

Krakatau. — De gestadige groei van het eiland Anak Krakatau werd geregeld waargenomen door den Vulkanologischen Dienst en

berichten omtrent de uitbarstingen werden opgenomen in de Bulletins of het Volcanological Survey. Over het Biologische Krakatau probleem verscheen een lijvige, uitnemend geschreven verhandeling van Prof. ALFRED ERNST, Prof. in de plantkunde te Zürich, die aan deze Krakatau groep na een kwart eeuw een tweede bezoek bracht, en daarover een uitvoerig, hoofdzakelijk botanisch rapport uitbracht met gedegen beschouwingen (zie literatuurlijst achterin).

J a v a.

Terrein bij Tandjongpriok. — Door den heer A. HOGERWERF werd 21 Juni 1934 een mededeeling gedaan over een terrein bij Tandjong-Priok, vergezeld van een kaartje, met verzoek een voorstel tot reserveering te overwegen. Het terrein ligt geheel braak, bestaat uit een grasvlakte met hier en daar laag hout en sommige onbegroeide gedeelten van zand en schelpen, terwijl periodiek plaatselijk poelen worden gevormd, een dorado voor strandvogels en reigerachtigen. Verschillende interessante vogels komen hier broedend voor, o.a. werden legsels gevonden van den strandplevier en *Sterna albis sinensis*. Waarschijnlijk door ter vischvangst gaande visschers worden de eieren terloops geraapt. Reeds tweemaal van de vier keer, dat de heer HOGERWERF daar waarnemingen deed, werd zonder jachtacte op „snippen” gejaagd met windbuks en dubbeloopsjachtgeweer.

Koraalriffen in de Baai van Batavia. — De Provinciale Raad van West-Java heeft per 14 Dec. 1933 de zg. „Koraalverordening” vastgesteld (Provinciaal Blad van West-Java, nummer 25, van 23 Dec. 1933), waarbij het verboden is zonder vergunning van het College van Gedeputeerden koraal te winnen binnen de laagwaterlijn en binnen een strook van 1 km breedte, gemeten uitwaarts van de laagwaterlijn om, op de eilanden Edam, Enkhuizen, Haarlem, Kerkhof, Kuyper, Onrust en Purmerend. Deze verordening ging in 1 Januari 1934. Van de Eilanden in de Baai van Batavia is Klein Kombuis een Natuurmonument. Daar het nu in de bedoeling ligt de eilanden Haarlem en Edam eveneens tot Natuurmonument aan te wijzen, omdat zij de mooiste levende koraalriffen bezitten, en vanuit Edam, waar een lichtwachter geplaatst is, zou kunnen worden gewaakt tegen overtredingen, heeft de Directeur van het Departement van Economische Zaken aan het College van Gedeputeerden verzocht, de winning van koraal bij deze eilanden niet toe te staan.

Damoe Tjiharoes. — Dit ongerepte bergmeer, in den Preanger, werd door den heer Dr M. BARTELS voorgesteld als in aanmerking komende voor bescherming, echter niet in den vorm van een bruikbaar, geargumenteed voorstel, met kaartje, enz. Het meertje zou zich in nog geheel ongerepten staat bevinden, en o.a. ornithologisch belangrijk zijn door het voorkomen van de op Java bijna uitgeroeide berggeend *Anax superciliosa*.

Autoweg Papandajan. — Einde 1933 liepen geruchten als zoude

de Vereeniging „Bandoeng Vooruit”, onder leiding van deszelfs voorzitter, den heer HOOGLAND, plannen beraamd hebben voor den aanleg van een autoweg dwars door de Tegal Boengbroen van het Natuurmonument. Het is wel een zeer gelukkigen greep geweest, dat de aan natuurschoon en flora zoo rijke aloens van den Papandajan nog juist te rechter tijd aan het oorspronkelijke Natuurmonument „Papandajan-krater” zijn toegevoegd geworden, anders had niets den aanleg in den weg gestaan, en was de Tegal Boengbroen, een der mooiste plekjes, hopeloos vernield geworden. De route was bereids uitgezet! Door een krantenbericht gewaarschuwd, heeft het Bestuur er oogenblikkelijk werk van gemaakt bij den Directeur van 's Lands Plantentuin, waardoor verdergaande exploratie werd tegengehouden. Men vraagt zich af waar de brutaliteit vandaan wordt gehaald dergelijke handelingen maar te doen verrichten zonder met iets rekening te houden. In Indië kan alles, en zelfs op Java blijkbaar, hetgeen wij tot onze groote ontsteltenis moeten constateeren. Intusschen is het plan toch doorgevoerd, al zal het tracé van den weg natuurlijk niet dóór het Natuurmonument getrokken worden. Op de vergadering van „Bandoeng Vooruit” van 26 Februari 1935 werd medegedeeld, dat voor den aanleg van den autoweg voorloopig f 2500.— is beschikbaar gesteld, waarvan maandelijks f 200.— zal worden uitgetrokken. Voorgesteld is tevens dat de Gemeente Bandoeng f 1000.— subsidie zal geven. De weg op de Ondern. Sedep is al onderhanden genomen. Het plan zal veel grootscher worden dan de Tangkoeban Prahoe weg waarvan de aanleg f 30000.— heeft gekost. Einde Maart 1935 werd in de dagbladen medegedeeld, dat alsnog f 350.— werd geschonken, en dat de werkzaamheden aan den weg flink vorderen. Met medewerking van den administrateur van Sedep, den heer BERTLING was men reeds ver over het ondernemingsgebied gekomen en op een hoogte van 2100 m boven zee bezig met openkappen en grondverzet. De heer BERTLING maakte met de auto reeds een tocht tot 1900 m, doch voorloopig wordt de weg niet opengesteld, teneinde de werkzaamheden niet te hinderen. Men hoopt dit jaar den weg te kunnen voltooiën. Voorts werd medegedeeld, dat de weg naar den Kawah Wajang na herhaald verzoek aan den Administrateur van Kertamanah niet opengesteld zal worden voor het publiek. Onze hulde! Immers wát is het stuitende voor den natuurliefhebber bij al deze handelingen? Dat het genieten van natuurschoon verlaagd wordt tot sight-seeing, picknick partijen en thee drinkerijtjes in paviljoens en priëls, die overal bij de eindpunten van deze wegen worden gebouwd of althans gewenscht (zoo bijv. bij de Sindoelang watervallen). Waarom althans aan het einde van een autoweg de menschen niet een half uur laten *loopen*, om hun tenminste het idee te geven, dat ze zelf iets gepresteerd hebben om een mooi uitzicht, enz. te bereiken, hetgeen zoozeer het genot van een uitstapje verhoogt. Men maakt het touristen tē gemakkelijk, en vergalt hun (met de beste bedoeling) het genot.

Sight-seeing is een houding, die geen natuurliehebber past. Daar komt voor den Papandajan nog bij, dat men stellig een beter tracé met geringer kosten had kunnen aanleggen vanuit Tjiseroepan langs het bestaande breede pad, ver van het natuurmonument. Doch dan komt de aap uit de mouw, dat dit het belang van Garoet geweest zou zijn, en ... men werkt voor Bandoeng! Locale belangetjes dus, die hier een rol spelen.

Met dankbaarheid moge vermeld worden dat de Vereeniging voor Bergsport actief met ons heeft samengewerkt.

In het Algemeen Indisch Dagblad van 15 April 1934, 3de blad, wordt een bladzijde gewijd aan den nieuwen Papandajan weg. Medio April 1935 bezocht steller dezès den Papandajan in gezelschap van Mr M. R. HENDERSON (Singapore Botanic Gardens). Daarbij bleek, dat de weg een buitengewoon mooien aanleg belooft te worden; men is zelfs van plan haar mettertijd door den krater heen naar Tjiseroepan door te trekken. Het bosch wordt alleen buiten het natuurmonument geschonden. Naar wij hopen zal de Tegal Pakoe ongeschonden kunnen blijven. Op den Papandajan is het de tot nu toe eenige bekende vindplaats in West Java van het gras *Microlaena stipoides* R.Br.

Over de biologische waarnemingen gedurende dezen Papandajantocht werd een artikel voor De Tropische Natuur opgesteld. Speciale aandacht werd gewijd aan de windvormen, die men in den krater zoo fraai kan waarnemen.

Op den Tegal Pandjang werd gevonden, dat de Z.-boschrand tot een barricade was gemaakt, waarin een 14-tal strikken waren opgesteld, naar de inlanders beweerden voor een „moro”. Daar kidangs niet met strikken gevangen mogen worden, werd de geheele opstelling vernield en voorts werd den Directeur van 's Lands Plantentuin verzocht hiervan werk te willen maken.

Op de tegals Pakoe en Aloen Aloen woelen de varkens plaatselijk, vooral op de eerstgenoemde tegal, den grond diep om en keeren de pollen en zoden gras vaak ondersteboven. Indien dit omwoelen grootere afmetingen aan mocht gaan nemen, zoo zoude hiertegen opgetreden dienen te worden; voorloopig schijnt dit niet urgent.

Rawa Lakkok (Res. Preanger). — Dit reusachtige terrein, dat ten Z. van Bandjar in de Res. Preanger is gelegen, ontvangt in den regentijd het water van Tjitandoej en Tji Seël. Botanisch, zoowel als zoölogisch is dit terrein bijzonder interessant. Door graven van kanalen, dijken en andere werken zal de irrigatie worden geregeld, waarbij men 10 000 bahoes moeras in sawahs denkt te kunnen omzetten, hetgeen een slordige f 1 000 000,— zal kosten. Het zuidelijkste deel nu van deze rawa, gelegen bij de samen-vloeiing van Tji Seël en Tjitandoej, is als natuurmonument aangewezen, zoodat althans iets van flora en fauna van deze rawa behouden blijft. De Vereeniging heeft met een som van f 50.—

bijgedragen in de kosten der afbakening, terwijl de rest werd gestort door 's Lands Plantentuin. De aanwijzing kwam af bij Besluit no 13 van 20 Februari 1935 (Staatsblad no. 82). Het wordt begrensd door de rivieren Tjiseël en Tjitandoej en de grenspalen P. 1. tot en met P. 65. De afbakening kwam bereids tot stand in 1934. In een kort artikel met begeleidend kaartje zal in dit verslag een extract gegeven worden van gegevens van de HH. APPELMAN en FRANCK.

Telagabodas (Preanger). — Bij Besluit van den Gouverneur Generaal no. 17 van 12 Maart 1935 (Staatsblad no. 104) zijn de grenzen van dit Natuurmonument eenigszins gewijzigd.

Schiereiland Penandjoeng (Res. Preanger). — Bij Besluit van den Gouverneur-Generaal van 7 December 1934, no. 19 (Staatsblad no. 669) is het schiereiland Penandjoeng (distr. Pagandaran, Regentschap Tasikmalaja, Res. Preanger) als wildreservaat aangewezen, grenzende ten N. aan de bouwvelden van de desa van dien naam, zoomede aan vrij landsdomein en ten O., Z., en W. aan den Indischen Oceaan.

Tambak Boeroeng Rinti (Sidoardjo). — Nog steeds is de reservering van een der vogelbroedplaatsen aldaar niet tot stand gekomen. Nadere gegevens omtrent den stand van zaken worden gegeven in een in dit verslag opgenomen, geïllustreerd artikel van den heer HOOGERWERF.

Natuurmonument Ardjoeno-Lalidjiwo. — Bij Besluit van den Gouverneur-Generaal van 19 Maart 1935, no. 25 (Staatsblad no. 109) is aangegeven, dat het vorige Besluit van 28 Mei 1925, no. 3 (Staatsblad no. 243) onder art. 2 gewijzigd is in dien zin, dat het Natuurmonument thans omschreven is als volgt: een terrein groot 580 ha, begrensd ten *Noorden*; door de kali Kromong, vangaf het NO. punt van de Ond. Soembergondo (pilaar NM A 1); ten *Oosten*: door de grens der regentschappen Malang en Pasoeroean, vanaf pilaar NM A 2 tot den top van den G. Kembar II (pilaar NM A 4); ten *Zuiden*: door een denkbeeldige lijn vanaf den top van den G. Kembar II recht ZW.waarts naar het voetpad loopende van Lalidjiwo naar Soemberbrantas (pilaar NM A 5), verder door dit voetpad tot de Ond. Soembergondo (pilaar NM A 7); ten *Westen*: door de O. grens der Ond. Soembergondo, vanaf het snijpunt met het voetpad Soemberbrantas-Lalidjiwo (pilaar NM A 7), noordwaarts tot aan de kali Kronong (pilaar NM A 1), met de bepaling dat dit natuurmonument voortaan den naam zal dragen „Natuurmonument Ardjoeno-Lalidjiwo”.

Reservaat op de Smeroe helling. — De Directeur van 's Lands Plantentuin heeft per 28 Maart 1934 nogmaals aangedrongen op het aanwijzen van een Natuurmonument, dat een strook van 1½ a 2 km breedte beslaande (met een onderbreking) zou moeten loopen van den top van den Smeroe tot in de laagvlakte, zulks met het oog op de groote wenschelijkheid in Oost Java een ongerept beeld te

kunnen behouden van de natuur in haar vegetatiebeelden op verschillende zeehoogten. Het nieuw voorgestelde terrein zou vallen binnen de boschreserve. Daar de ontginning in ZO. Java zich in zeer snel tempo voltrekt, is het voor de studie van flora en fauna, speciaal met het oog op een vergelijking tusschen West- en Oost Java, uiterst gewenscht, dat niet te lang gewacht zal worden met de aanwijzing.

B o r n e o.

Wildreservaten ter Zuider- en Ooster Afdeeling van Borneo. — In een schrijven van 7 Mei 1934 heeft de Directeur van Economische Zaken bij den Resident van de Z. en O. Afd. van Borneo aangedrongen op een tot stand komen van een reservaat inplaats van een natuurmonument, en wel het destijds door den heer WITKAMP voorgestelde terrein. Daarnaast zou een gebergte-reservaat gewenscht zijn, waarbij het oog is gevallen op de streek, welke omsloten wordt door de Sg. Koemai en de Sg. Sesoejan in het landschap Kotawaringin.

Rane Mesé (Flores). — Naar wij vernamen van den Opperhouthvester van de Kleine Soenda Eilanden is dit terrein gelegen binnen de boschreserve. Van den heer O. POSTHUMUS ontvingen wij een verslag, dat echter een zuiver botanisch karakter draagt en hier niet opgenomen zal worden. Het meertje is vrijwel cirkelrond, ca 1 km in doorsnede, en vermoedelijk van vulkanischen oorsprong, hoewel van een werking niets te bespeuren valt; het water vloeit in het Z. door een weinig ingesneden overloop af. Aan de NW. zijde komt de groote weg aan het meer, en men heeft een fraai uitzicht over het meer en het zuiden van de Manggarai tot den Oceaan toe. De reden voor eventuele reserveering van den Rana Mesé is, behalve het karakter der flora, gelegen in de combinatie van bosch en water, welk natuurschoon des te meer te waardeeren valt, waar op Flores de ontbossing reeds zeer ver is voortgeschreden en zeer radicaal geschiedt, zoodat over groote uitgestrektheden nauwelijks enkele boomen of boomgroepjes overblijven. Tusschen Sita en Reo is de Rana Mesé het eenige stuk gemakkelijk van den weg af te bereiken primair bosch. Het maakt deel uit van de smalle strook bosch, die het gebergte ten Z. van den Roeteng bekleedt, in welk gebergte een hoogte wordt bereikt van bijna 2400 m boven zee. Van de Rana Mesé zijn niet minder dan 70 varensoorten bekend. De samenstelling der flora is als die van een vochtig gebergtebosch, zooals in Oost Java hier en daar op de hellingen van Smeroe, Jang en Idjen bekend is, en op de Kleine Soenda Eilanden bij de Bratan caldera op Bali, de Z. helling van den Rindjani, het Batoe Lantê gebergte en enkele plaatsen op Timor. Het bijzondere karakter blijkt voorts uit de omstandigheid, dat 43 der varensoorten van de Kleine Soenda Eilanden tot dusver alleen van dit gebied bekend zijn.

N i e u w G u i n e e.

Uit de oprichting van de Mijnbouw-Maatschappij Nederlandsch Nieuw Guinee met het doel het opsporen van goud, blijkt weer eens hoe goed het is, zelfs in ongeëxploreerde gebieden reservaten en Natuurmonumenten te hebben. Een mijnbouwkundige exploratie binnen het Natuurmonument is verboden, zoodat de ongereptheid van het Natuurmonument gewaarborgd is.

D I E R E N B E S C H E R M I N G.

Komodo varanen. — In 1934 zijn ten behoeve van dierentuin en eenige Komodo varanen gevangen, hetwelk veel stof heeft doen opwaaien in de pers. Eenige Amerikanen hebben dit met toestemming van den Directeur van Economische Zaken uitgevoerd.

In de Javabode van 3 April 1935, 1e blad, komt een verslag voor van een tocht naar Komodo door een Engelschman met een motorjacht wien vergunning was verleend 2 varanen te vangen. Hij werd vergezeld door den Ass.-Res. van Flores, een controleur en een kapitein der Infanterie. De op inspectie zijnde Resident van Timor bezocht eenige dagen later eveneens het eiland. Behalve observaties van dit merkwaardig reptiel wordt in dit verslag vermeld, dat de weinige bewoners van Komodo (ca 120 zielen) hen geen kwaad doen. Er moeten er nog heel wat zijn, vooral in de dalen en rotsholen aan de W.- en N.- zijde van het eiland. Zij leven van krenge van herten en varkens, en zoo nu en dan van een der weinig overgebleven verwilderde paarden. Soms schijnen ze kleine biggetjes weg te sleepen.

Landschapskeur te Bima (Soembawa). — De dierenbeschermings-Ordonnantie en -Verordening zijn niet van toepassing op Zelfbestuursonderhoorigen, zoodat door den Directeur van Binnenlandsch Bestuur is verzocht, voor zoover noodig, concordante keuren in het leven te roepen. Bij Besluit van het Zelfbestuur te Bima, van 12 December 1933, is op verzoek van den Resident van Timor en Onderhoorigheden, een dergelijke keur in het leven geroepen, welke luidt:

Artikel 1.

De uitvoer uit het landschap Bima van:

1. het schubdier, 2. zeezwaluwen, 3. maraboes, 4. witte of zilverreigers, 5. de witte valk, 6. ijsvogels, 7. neushoornvogels, 8. prachtlijsters, 9. honigvogels, 10. honigzuigers is verboden.

Het verbod van uitvoer is mede van toepassing t.a.v. huiden, veeren en andere lichaamsdeelen, zoomede t.a.v. de daaruit vervaardigde producten.

Artikel 2.

De in artikel 1 bedoelde uitvoer wordt geacht voltooid te zijn, zoodra de dieren of de voorwerpen waarvan de uitvoer verboden is, zich met bestemming voor een plaats binnen of buiten Ned. Indië niet langer op den vasten wal bevinden.

Artikel 3.

De in artikel 1 vervatte verbodsbepalingen zijn niet van toepassing op door het Zelfbestuur in overleg met den Resident aan te wijzen personen, voorzover deze onder in elk geval afzonderlijk te stellen voorwaarden in het belang van wetenschappelijke of onderwijsdoeleinden en overigens in daarvoor in aanmerking komende gevallen, een of meer der in genoemd artikel bedoelde handelingen verrichten ten aanzien van tot bepaaldelijk aangewezen diersoorten behorende dieren.

Artikel 4.

(1). Overtreding van het in artikel 1 gestelde verbod wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste vijf honderd gulden.

(2). De voorwerpen, waarmede een der in het vorig lid bedoelde strafbare feiten zijn gepleegd, of die door middel daarvan zijn verkregen, kunnen voorzover ze den veroordeelde toebehooren, worden verbeurd verklaard.

(3). De ingevolge het tweede lid van dit artikel verbeurd verklaarde levende dieren worden in vrijheid gesteld, tenzij het uit een oogpunt van humaniteit beter wordt geacht ze af te maken. De door verbeurdverklaring aan het zelfbestuur behorende doode dieren, huiden, veeren en andere lichaamsdeelen, eieren en nesten worden ter beschikking gesteld van het Zoologisch Museum van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, voorzover zij voor spoedig bederf zijn te vrijwaren; indien dit niet mogelijk is, worden ze vernietigd.

De neushoorn in Borneo. — Ons kwam een afschrift in handen van een proces-verbaal van 26 Juni 1934 tegen een Chinees te Pontianak, wegens het onder zijn berusting hebben van de hoeven van een neushoorn; de man werd veroordeeld in de kosten van het geding zijnde nihil en 1 gulden boete, subs. 1 dag hechtenis, terwijl de stukken van overtuiging, zijnde de hoeven, opgezonden werden aan het Zoologisch Museum te Buitenzorg! Dit spot met alle preventieve kracht der wet, daar, zooals bekend, verschillende deelen van de neushoorn tezamen vele honderden, vroeger zelfs duizenden guldens konden opbrengen. Wanneer zullen de magistraten in gaan zien, dat alleen zéér strenge straffen helpen tegen de jacht op dezen steeds schaarscher wordenden dikhuid?

PLANTENBESCHERMING.

De Vereeniging ontving een schrijven van den Directeur van Economische Zaken, waarbij voorhands van het voornemen wordt afgezien een Plantenbeschermings-Ordonnantie in het leven te roepen, zulks op grond van het feit, dat de taak van thans reeds overbelaste douane- en politie-ambtenaren, die de controle zouden moeten uitoefenen, nog verder verzwaard zou moeten worden, daar er niet volstaan kan worden met een eenvoudig verzamelverbod. Slechts een uitvoerverbod zal effect sorteeren. Bij de bestaande Boschordonnantie van Java en Madoera is het niet mogelijk het verzamelen van Orchideeën tegen te gaan. Het Bestuur heeft daarom voorgesteld in samenwerking en na besprekingen met den Directeur van 's Lands Plantentuin en den Hoofdinspecteur van het Bosch-

wezen, dat de Verordening een kleine aanvulling dienaangaande zou kunnen ondergaan.

Na talrijke adviezen van de Gouverneurs van de Buitenbezittingen en Java is door den Directeur van Economische Zaken per 1 Februari 1935 aan den Gouverneur-Generaal voorgesteld: 1e in beginsel Hare goedkeuring te hechten aan aanwijzing van de daarvoor in aanmerking komende vindplaatsen van Orchideeën als Natuurmonument, 2e ten aanzien van maatregelen tot uitvaardiging van een inzamelverbod van 's Lands Bosschen op Java en Madoera nader rapport af te wachten, 3e de gewestelijke bestuurshoofden met een ander in kennis te stellen onder uitnodiging aan de Residenten van West Borneo en der Molukken om nopens de aanwijzing van speciale terreinen als Natuurmonument van advies te willen dienen.

Platanthera Susannae LINDL. — De heer BROCX, houtvester te Modjokerto, deelde ons mede, dat in zijn omgeving een plek van ca 1 ha oppervlak is, waarop deze fraaie aardorchidee bij honderden voorkomt. Daar ze door den Archipel wijd verspreid voorkomt en ook op Java van vele vindplaatsen bekend is, is het niet urgent tot aanvraag om bescherming te komen. Bovendien is haar habitat in het grasveld (meestal alang alang). Daar een beschermd alang-alang veld binnen afzienbaren tijd van nature door secundair bosch zal worden begroeid zou daarmede tevens de levensmogelijkheid dezer orchidee vernietigd zijn.

VARIA.

Slamet. — In Januari 1935 verscheen in de pers het bericht, dat in het Tegalsche op de helling van den Slamet reeds ruim een maand lang een trek van wild naar beneden was te bespeuren. Vooral in de buurt van Boemiajoe wemelde het van uit hooger streken afkomstige kidangs. De bevolking zag hierin een aanwijzing, dat de Slamet binnenkort zou gaan werken, aangezien hetzelfde verschijnsel in April 1930 plaats had, gevolgd door een uitbarsting. Dit is niet juist gebleken.

Voor de jacht. — De heer LEDEBOER, de bekende jager op groot wild, heeft een verzoek ingediend om het alleénrecht van de jacht in de desa Gradjagan, waarvoor hij dan de betaling der verschuldigde landrente van deze desa geheel op zich zou nemen. Deze desa wordt aan 3 zijden omgrensd door boschreservaten en is hierdoor een dorade voor jachtliefhebbers. De Indische wetgeving laat echter dergelijke privileges op bevolkingsgronden niet toe.

Jachtpolitie. — In De Telegraaf van 14 October 1934 wordt aangedrongen op de instelling eener jachtpolitie. Volgens verschillende jagers zou, als het zoo doorgaat, binnen 25 jaar het wild op Java en Sumatra verdwenen zijn.

Wij zijn het hiermede niet eens. Wel worden de bonafide jagers

meer door de jachtwetgeving getroffen dan de inlanders. De jachtordonnantie zal slechts effect sorteeren, indien er streng toezicht wordt uitgeoefend en „voorbeelden” worden gesteld. Dit heeft volgens het onderstaande de volle aandacht der Regeering.

De internationale natuurbeschermingsidee en de Regeering. — Met dankbaarheid moge gewag worden gemaakt, dat de 1ste Gouvernements Secretaris per 31 Januari 1934 een schrijven heeft gericht aan de Hoofden van Gewestelijk Bestuur, waarbij de aandacht van dezen erop gevestigd wordt, dat de natuurbescherming hier te lande, in het kader der Internationale Natuurbescherming gezien, een nationaal belang is, en dat het alleszins gewenscht is, dat de betrokken autoriteiten al het mogelijke doen om de op het stuk van fauna- en florabescherming bestaande bepalingen te doen eerbiedigen, en dat het toezicht verscherpt dient te worden. Het clandestiene vangen en dooden van beschermde dieren dient zoo krachtig mogelijk te worden bestreden.

Jachtcommissie West Java. — Wij ontvingen een copie van het verslag dezer Commissie over 1933, waaruit tot onze groote spijt blijkt, dat het gezag der Commissie nog in het jeugd stadium is.

Opheffing van Natuurmonumenten. — De Directeur van 's Lands Plantentuin heeft voorgesteld om het Natuurmonument Poerwo en Djati Ikan te doen vervallen, wegens te geringe waarde voor flora en fauna, en terug te brengen onder 's Lands bosschen. In ruil hiervoor wordt voorgesteld de Baloeran tot wildreservaat aan te wijzen en een terrein binnen de boschreserve op den Zuid Smeroe tot natuurmonument te doen aanwijzen.

Publiciteit over jachterreinen. — Naar aanleiding van een verslag in de dagbladen van een tournee van den Resident van Bantam, waarin Oedjong Koelon, een reservaat, en Meeuweneiland een dorado voor jagers werden genoemd, is verzocht aan dergelijke zaken zoo weinig mogelijk ruchtbaarheid te geven.

Trekken van wild in Sumatra. — In De Tropische Natuur 23, 1934, p. 119 — 120, deelt de heer W. H. DE KRAMER mede, dat het in Benkoelen in den doerian-tijd wemelt van varkens. Gedurende den westmoesson staat er op de kust een sterke zeewind, die den doeriangeur tot ver in het binnenland doet doordringen, waardoor de varkens worden aangelokt, die zich dan in grooten getale naar de kust verplaatsen en met hen tijgers, pythons en beren, die zich nu dichter dan ooit in de bewoonde wereld waagden. Een buitenkansje voor de jagers!

Jachtcommissies en haar leden. — In de Javabode van 13 Maart 1935 1ste blad wordt de aandacht gevestigd op het feit, dat bij de samenstelling der Commissies stelselmatig geroutineerde jagers worden buitengesloten, hoewel juist deze geacht moeten worden speciaal op de hoogte te zijn. Ook worden hun adviezen niet ingewonnen. In West Java hebben wij, zoo schrijft de Javabode, in den heer P. TEN ZELDAM, oud kapitein-vliegenier, een all-round

jager op groot en klein wild, iemand met Europeesche en Indische ervaring, een kenner van het bosch als weinigen, thans bij de P. en T-landen belast met de bescherming van den wildstand in de wildhoutbosschen, mede- oprichters der Ver. tot Bescherming van Vogels in Holland. Waarom profiteert men voor de jachtcommissies niet van de kennis en ervaring van dezen jager? En waarom niet van die van een anderen jacht-specialist, den heer LEDEBOER van Wadoeng-West in Banjoewangi? Onlangs moest op de P. en T-landen proces-verbaal worden opgemaakt wegens stroopen met den lichtbak tegen een particulier en ... den Regent, welke laatste tevens lid is der Jachtcommissie voor West-Java; een betreurenswaardig feit!

Paddenhuiden voor de Fransche schoenenindustrie. — In de Javabode van 20 September 1934 lezen wij, dat er naar deze huiden thans een vrij groote vraag schijnt te bestaan, waarvoor ook padden uit Borneo en Celebes in aanmerking komen. Per stuk wordt soms tot 10 à 15 cent betaald. De Afd. Nijverheid heeft proeven genomen met het looien van deze huiden, hetgeen met die der Java-padden tot nu toe niet veel succes opleverde.

Houtaankap Z. en O. Afd. Borneo. — In de Sangkoelirangbaai werd aan een Japansch concern 50 000 ha concessie voor houtaankap verleend, in Noord Pasir 10 000 ha aan een andere Japansche Mij. In het Landschap Boelongan zal een groote Europeesche houtaankap komen, gefinancierd door een concern van K. P. M., de N. I. S. H. M. en het Landschap. De exploitatie staat onder leiding van den Zweedschen houtvester ALMQUIST.

April 1935.

C. G. G. J. VAN STEENIS.

Erstreckung des Gebietes von den Inseln ...
Beschreibung der Landschaften ...

W. K. B. ...
Naturmonumente in Sumatra
K. W. DAMMERMAN ...
Naturmonumenten

W. K. B. ...
Beschreibung von den ...
großen in Bodjonegoro
K. W. DAMMERMAN ...
Wildlife and Nature Reserves in the Netherlands
Indies

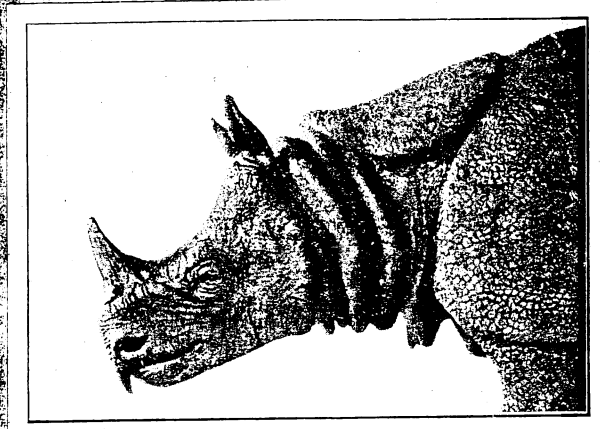
Dr. H. J. ...
Die ...
Sumatra
J. J. ...
Kalkstein ...
bei den ...
Hinter-Runde

G. J. ...
Himmeln ...
des Naturomonument ...
Bantam
S. ...
Heutige ...
pflanzengeographische ...
in den ...
Bantam

H. ...
Das Naturomonument ...
Bantam
Bantam

Die ...
Bantam
Bantam

Die ...
Bantam

NEDERLANDSCH INDISCHE
VEREENIGING
TOT NATUURBESCHERMING

□ □

VERSLAG

OVER DE JAREN
1933 — 1934